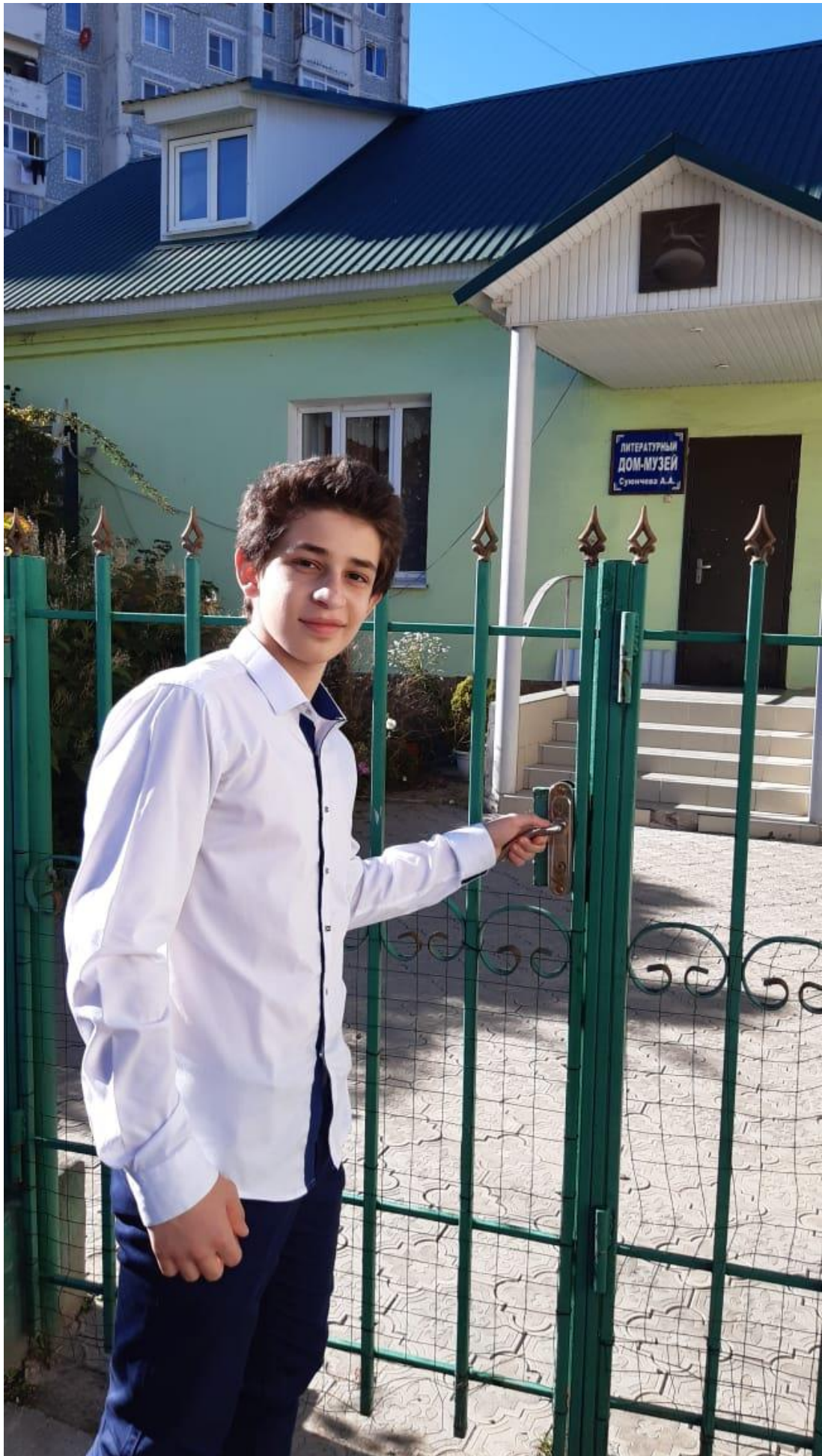

**Сюйюнчланы
Азамат
(1923-2012)**

Мен, Тебуланы Ахмат, 9 классны окъуучусума. Бизни адабият дерслерибизде Устазыбыз Хубийланы Ибрахимни кызы Танзиля кеб джазычуланы чыгъармалары бла шагърей этеди. Дерслени биринде Къарачай-Черкесс Республиканы халкъ поэтини-Сюйюнчланы Алийни Джашы Азамтны джашау джолундан, чыгъармаларындан кѳб хапар айтды.

Сюйюнчланы Азамат юйюн музей этерге саугъагъа къойгъанды миллетине . Ол биринчи юй-музей болуб ачылгъанды. Музейни ичинде кѳб зат болгъанын айтды. Ол кѳзюуде, кесим болгъан затны, кѳзюм бла кѳрюрюм келди. Устазны хапарына кѳре Сюйюнчланы Азамат сабий кюнюнден, ахыр кюнюне дери кѳлундан къаламын тюшюрмегенди. Белгили поэтле бла тюбешиб тургъанды.

«Къарачай шахар-мени поэзия бешигимди»-деучен эди джазычу.

Туугъан джери Джѳгетей болгъанлыкъгъа , поэтча Микоян-шахарда туугъанма дей эди. Поэтни чыгъармаларын окъугъан сагъатда, кѳб затны юсюнден джазгъаны кѳрюнеди. Сюйюнчланы Азаматны талай чыгъармасын, назмуларын окъуб тебрегенимде, музейге барырым келди. Хапарымы анама айтдым. Анам бек къууанды, биргеме келлигин билдирди.

Узаймайын биз музейге атландыкъ. Къууанган да эте, сагъыш да эте, къалай джетгеними англамай къалдым.

Музей, кирсиз арбазда орналыбды. Къабакъ эшикни ачыб киргенимде, босагъаны башында учуб баргъан Пигасны-поэзияны белгисин кердюм.

Музейни ичине кирдим. Кесим англамагъанлай джюрегиме бир сейир къууанч кирди. Фахмулу джазычуну хауасын англагъанча болдум.

Ичинде бир ариу джарыкъ белмеле. Биринчи къонакъ юйге кирдик. Былай киргенлей, онг джанында, къабыргъада Атасыны, Анасыны, портретлери тагъылады. Бу суратны 1950 джыл Самаркандта суратчы Николай Колинченко салгъанды. Аланы тюбюнде джашлары: Юсуфну, Азаматны, Ахматны, Алашны эмда эгечлери Нинаны портрети тагъылады.

Былайда китаб шкаф барды, анда «Мифы народов мира», энциклопедияла, сѳзлюкле, справочникле бардыла.

Сол джанында Ата-бабаларыны портретлери тагъылады. Былайда мени сейирсиндирген тарих сурат болду-джыйырмачы ёмюрню аллында, 1914 джыл, Тифлисте, Шымал кавказны тау миллетлерини тамадалары, генерал Илларион Воронцов-Дашков бла тюшюб тургъанлары болду. Аланы ичинде белгили таулу бийле-Сюйюнчланы Тенгиз, Кърымшамханланы Айтекни эмда ингуш генерал Бекбузаров бардыла. Генералны сол джанында олтургъан акъ-сакъал къарт, къарачай чепкени бла-ол Сюйюнчланы Тенгизди-Азамат Алимовични къарт атасыды. Ол суратны тюбюнде суратда, аны джашларын кёреме. Аланы бири Къайсын-Россияны аскеринде кёб саугъаланы алгъанды. Тенгизни юйдегисини юсюнден джазыучу Константин Чхеидзе Шанхайда, отузунчу джыллада чыкыгъан китапда да джазылады.

Сюйюнчлары, Малкъарда, Къарачайда да джууукълукъ джюрютгенлери белгилиди.

Онг джанында къабыргъада – Сюйюнчланы бийче къызларыны портретлери барды. Бир къабыргъада джууукъларыны суратлары тагъылады. Энта бир сурат «Горы кавказа» ол президентни Батдыланы Азрет-Алийни джашы Мустафаны саугъасыды джазыучугъа.

Экинчи бёлме-джазыучуну кабинетиди. Тёб тегерегинде табхалада китабладан толу: тарих, философия, культура эмда суратлау литература.

Китабланы ичинде «Библиотека всемирной литературы 200 томов», орус, тыш къралланы классиклерини сочинениялары. Кавказны джазыучуларыны эмда Къарачай-Черкессияны джыйым китаблары. Поэтни библиотекасында беш минг китаб барды. БУ затлагъа мен бек сейирсиндим. Мингден артыкъ назмусу, эки джюз назмусуна макъам салыб джырлайдыла. Кёб поэмалары, хапарлары, повестлери, джюзден артыкъ литература портретлери бардыла. Тарихде белгили адамланы юсюнден джазгъан очерклери да кёбдюле. Китаб табхалада темирден, керамикадан этилген А.Пушкин, М.Горький, В.Маяковский, Е.Есенинни бюстлары барды. Дагъыда къушланы, атланы, туюелени, анга кёре кёб затланы суратлары барды. Уллу рамкада Сюйюнчланы Азаматны, Николай Пищук салгъан сураты тагъылады. Аны къатында суратчы скульптор Хабичлени Магомет салгъан бюсту.

Ич бѣлмеге киргенимде джазыучуну китаблары, кѳол джазмалары, суратфонду, музфонду, аудио, видеолары сакъланадыла.

Юйню ортасында столда джазыучуну керекли затлары барды. Былайда тегерекге къарай, башым сагъышгъа кетди. Джазыучу, акъ къарачай чепкени юсюнде, башында бухар беркю бла, бетинден нюр ура, джумушакъ ышара, назму джаза тургъанча кѳрюндю. Кесим бла ичимден сѣлеше, кеси саулукъдан кѳрсем, ауазын эшитсем, къатында олтуруб хапарларына тынгласам къалай иги боллукъ эди дей, музейде кѳрген затларыма бек къууана, арбазгъа чыкъдым.

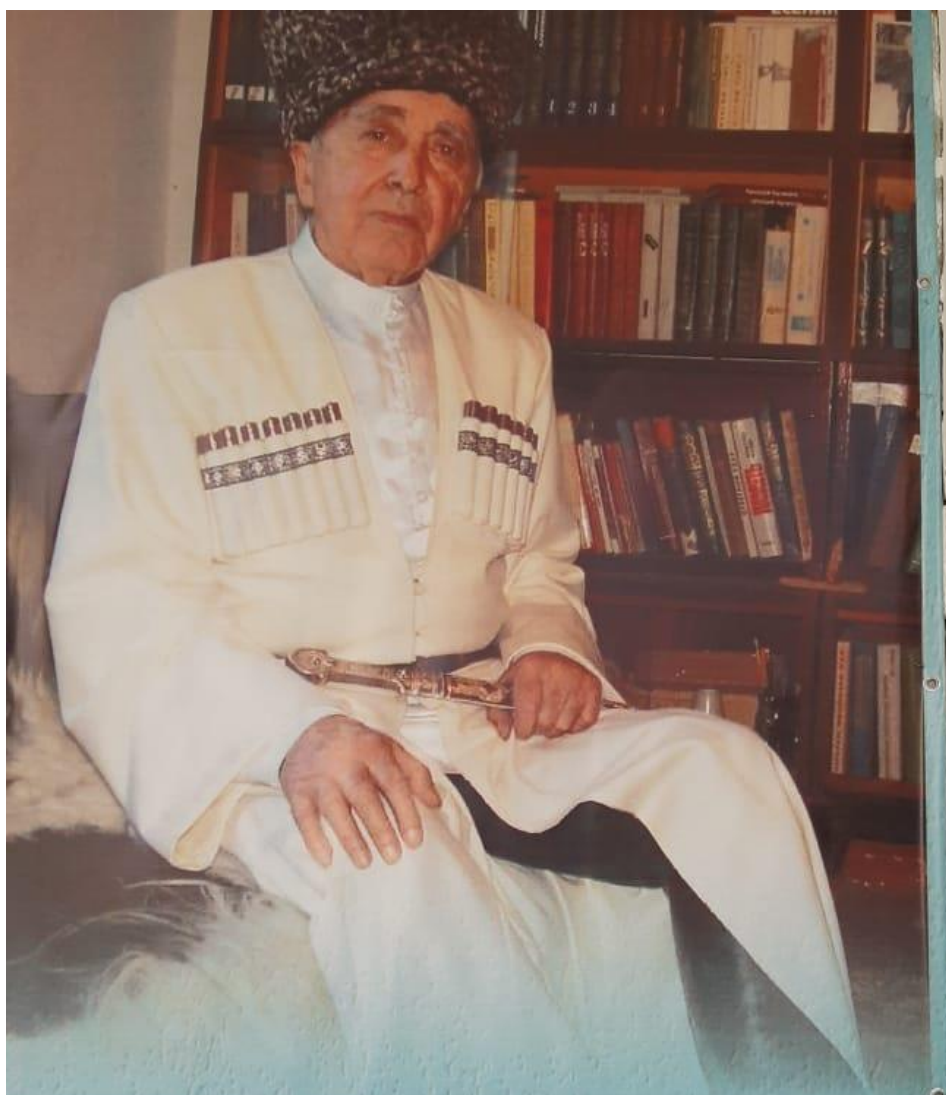
Арбазда энтда бир юйге кирдик. Аны ичинде табхалада кѳб китабла кѳрдюм. Мияла табхалада саны санауу болмагъан саугъала. Мени бек сеирсиндирген Къзахстанда, къыйын заманлада хайырланыб тургъан сауутлары .Аллай бир заманны къалай сакълаб тургъан эди бу затланы деб келди кѳлюме. Сюйюнчланы Азамат, къарачай миллетге, ѳсюб келген джаш тѳлюге, бек уллу тин байлыкъ кѳюйгъанын а къууана, кетерим да келмей, бир кесек мычыб эшикге чыкъдым.

Алай болса да, кѳлюм къууана, джюрегим ѳхтемлене кетдим.

Къарачай миллетимде Сюйюнчланы Азаматча фахмулу адамларыбыз кѳб болсунла.

Бу юйню былай джарашдырыб, халкыгъа саугъа этгенлерине, юйдегисине джюрек разылыгъымы билдиреме. Аталарыны осиятын толусу бла толтургъандыла. Сюйюнчланы Азаматны аты ѳмюрлеге айтылыб турурча этгендиле. Бурунгула айтханлай:

«Джырчы ѳлсе да,
Джыры къалад!»

**Мои стремятся мысли
В родного края выси.
Ты - вдохновенье жизни,
Высокая Отчизна.**

Азамат Суюнчев

Карачаевск- шохлукъ шахар!

Босагъангда таулу къыз,
Берген кирик джюрегин,
Алгъыш аякъны алыб
Узатады билегин.
Карачаевск - тау шахар,
Ачыкъ болуб джюрегинг,
Чакъырады шохланы
Сени шохлукъ билегинг.
Урунганны саугъасы -
Сени тепсинг - берекет.
Сен - шохлукъну къаласы,
Туздамынгдан тигим эт.
Тёрт джанынгда къаяла,
Нартла кирик, сюелиб,
Къарайдыла къууана,
Къарнашлыкъгъа къаш кериб.
Тау шахарым - шохлукъну
Бузулмазлыкъ къаласы.
Тау башладан баш болсун
Адетлеринг, намысынг.

Минги тау

Къарны, бузну да кёлтюре,
Сен бел къатдырыб, джаш
болуб,
Мийик тауланы тёрюнде
Ёхтем тураса баш болуб.

Минги Тауум, Минги
Тауум,
Кавказ таулада тамада,
Кече-кюн да
джылтырауунг
Тейри джарыкъча тамаша.

Тегерегинге нюр бериб,
Кёкню тюрюнде агъара,
Мийик тахтагъа
миндириб,
Шыйых ишлеген минара.

Сюйюнчланы
Азамат Эски
Джегетейде
туугъанды. Ол
школну
бошагъандан сора
Ата джурт
къазауатда
болгъанды.
Къарачай халкъны
кёчгюнчюлюк
джылларында
Къазахстанда,

1957-чи джыл кёчгюнчю
миллетибиз тюзлюгюн
табыб, къарачайлыла
туугъан джуртларына,
Кавказгъа,
къайтханларындан сора
фахмулу литератор "По
ленинскому пути" газетге
редакторлукъ этеди.
Къарачай-Черкесияны
Джазыучуларыны
союзуну къарачай
литература секциясын да
бардырады. 1959-чу
джыл Сюйюнчланы
Азаматны "Къобанны
мынчакълары" аты бла
назмуларыны биринчи
джыйым китабы

Сюйюнчланы Азамат 30 джууукь суратлау китаб чыгъаргъанды . 1000 назму джазгъанды, аны да 200 назмусуна макъам джазылыб, джырланады. 15 кере кърал саугъала бла саугъаланнганды. Хапарла, поэмала, повестле, очеркле, статьяла да джазгъанды.

Сюйюнчланы Азамат фольклорну уста билгенди. "Орус-къарачай-малкъар сёзлюкню" джарашдыргъанланы бириди ол. Школлагъа ана тилден окъуу китабланы хазырлагъанды. Къарачай-малкъар литературада Сюйюнчланы Азаматны творчествосу энчи орун алады. Аны чыгъармаларына Къулийланы Къайсын, Константин Симонов, Хубийланы Осман эмда башхала уллу багъа бергендиле. Сюйюнчланы Азаматны талай чыгъармасы орус, украин, къазах, татар тилгеге кёчюрюлгендиле. КЪИР-ни Джазыучуларыны

Отц. Алим Суворчев
Художник Николай Колычевский
Самарканд, 1951г.

Матр. Балдан Суворчича
(Халматова)
Художник Николай Колычевский
Самарканд, 1951г.

. Ахыр джыллада джазыучуну "Мелодии гор", "Стихотворения и поэмы", "Белая лебедь на синей волне", "Двойной узел", "Свет золотой звезды", "Время рассудит", "Караванная звезда", "Заповедный край - Теберда, Домбай" деген поэзияда, прозада, публицистикада магъаналы китаблары басмадан чыкъгъандыла. "Белая лебедь на синей волне" деген китабына къарачай, орус тилдеде ноталары джарашыб, аны назмуларына джазылгъан 146 джыр киргенди. Анда авторну джигитликге, урунуугъа, суймекликге, адебге, табигъатха, сабийлеге аталгъан джырлары бардыла. Сюююнчланы Азамат 200-ден аслам джырны авторуду

Къарачайгъа джыр

Узун, узакъ заманлада
Тауларынгы тубан басыб,
Джомакълада,
джырларынгда
Сен излединг халкъгъа
насыб.

Къол аязгъа чыракъ алыб,
Излесенг да дюнь-
дунияда,
Къарачайдан ариу къайда,
Айлан да кёр джер
башында.

Багъатырланы Харуннга аталгъан джыр

Танклы полкунг
джолгъа чыгъыб
тебресе,
Джер тебрениб, кёк
кюкюреб башлаед,
Урушлада джаугъа
тюбеб сермешсе,
Эм махталгъан
аскерлени чачаед.

Не кечеле, къаллай
кюнле кетдиле,
Джайла, къышла талай
кере ётдюле.
Танкистлеринг
джигитликле этдиле.
Кёб элlege ала эркинлик
бердиле.

Джуртну джакълау,
къарачай миллетни
белгили адамы
Армияны генералы
Семенланы
Владимирге
аталгъанг "Там, где
мчался конь
богатыря" деген
поэмасы да ариу
суратланады.

